

Er was eens... een groep verhalenvertellers

Tekla Slangen

In Nederland komen maandelijks mensen in vertelgroepen bij elkaar om samen de kunst van het verhalen vertellen te beoefenen. Tekla Slangen liep een half jaar als participierend onderzoeker mee met een lokale vertelgroep. In dit artikel geeft ze een inkijk in wat vertellers beweegt en waaraan ze hun waarde ontleen.

Lang voordat *Netflix* ons elke dag duizend en een verhalen kon vertellen via een beeldscherm, waren er mensen die de mooiste verhalen in geuren en kleuren uit de doeken deden en hun publiek van alles lieten beleven: verhalenvertellers. Heden ten dage zijn er in Nederland nog steeds tal van vertellers en vertelgroepen actief die voor groot en klein publiek optreden. Zij vertellen uit het hoofd allerlei soorten verhalen, van sprookjes, mythes en fabels tot fragmenten uit de geschiedenis en persoonlijke ervaringen. Wat is de aantrekkingskracht van het verhalen vertellen voor de individuele verteller? Wat voor activiteiten ondernemen zij? En wanneer vinden ze het vertellen van een verhaal echt geslaagd? Deze vragen zijn de aanleiding geweest voor een kleinschalig etnografisch onderzoek naar vertellers bij een vertelgroep. In dit artikel beschrijf ik de belangrijkste resultaten, met de Nederlandse vertelscene als kader.

Achtergronden van het onderzoek

De Amerikaanse literatuurwetenschapper Jonathan Gottschall (2012) stelt dat wij mensen verhalen vertellende dieren zijn, die daarmee een evolutionaire niche hebben gevonden. Hij interpreteert verhalen vertellen (*storytelling*) als alles wat verteld wordt in literatuur, films, tv- en Netflix-series, games, theater, reclames en meer. Ook de Nederlandse literatuurwetenschapper Theo Meder (2016) noemt verhalen vertellen, schriftelijk of oraal, een type gedrag dat inherent is aan mens-zijn. Hij beschouwt het als een overlevingsstrategie die meer functies vervult: *bonding*, lering, ethiek, vermaak en catharsis (Meder, 2016, pp. 20-21). De theorieën van Gottschall en Meder overstijgen de specifieke cultuurparticipatieve praktijk van vertellers en beschouwen het vertellen van verhalen als een activiteit die mensen altijd deden, doen en zullen blijven doen.

De Amerikaanse folklorist Joseph Daniel Sobol ziet een revival van de culturele activiteit van verhalen vertellen sinds 1970 in Noord-Amerika, Canada en delen van West-Europa (Sobol, 1999, 2008, 2010). Hij richt zich op bredere vertelgemeenschappen of vertelscenes en de belangrijkste professionele vertellers die daar deel van uitmaken. In Nederland is die revival er sinds 1995, stelt het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (z.d). Dit voegde het verhalen vertellen in 2020 toe aan zijn inventaris voor immaterieel erfgoed. Desondanks is er nog weinig bekend over de beweegredenen van individuele vertellers in vertelgroepen. Met mijn onderzoek heb ik daar licht op proberen te werpen door de activiteiten in een specifieke vertelgroep te analyseren op basis van het in de inleiding van dit themanummer geschetste model, en dan met name gericht op de drie verschillende functies die een culturele praktijk kan vervullen voor beoefenaars: bevestigen, verbinden en reguleren (zie ook Bisschop Boele, 2013).

Mijn onderzoek naar verhalenvertellers vond plaats in 2019 en 2020 in het kader van het onderzoeksproject CEO (Cultuurparticipatie Etnografisch Onderzocht), financieel mogelijk gemaakt door LKCA en de Hanzehogeschool Groningen. Ondanks dat het om een beperkte casestudy ging, heeft het onderzoek geleid tot een omvangrijk onderzoeksrapport (Slangen & Bisschop Boele, te verschijnen) dat een inkijk geeft in deze minder bekende vorm van cultuurparticipatie.

De onderzoeksvraag luidde: Wat is de waarde van het verhalen vertellen voor de beoefenaars daarvan in een vertelgroep? Waarde interpreteer ik daarbij als de positieve waarde van een activiteit, voortvloeiend uit de drie functies. Deelnemers zijn in dit onderzoek de vertellers binnen vertelgroep En Public. Ik heb participerende observaties uitgevoerd tijdens verschillende activiteiten van de vertelgroep: zes maandelijks bijeenkomsten, één echt optreden en een vertelfestival. Daarnaast heb ik interviews gehouden met zeven leden. Vanwege de beperkte omvang van het onderzoek heb ik mij toegespitst op de ervaring van de individuele vertellers in de vertelgroep. De verzamelde data heb ik gecodeerd en geanalyseerd met Atlas.ti. Ik heb hierbij een combinatie van inductieve en deductieve codering gebruikt, met categorieën en codes die vanuit de data kwamen en uit het model van Bisschop Boele.

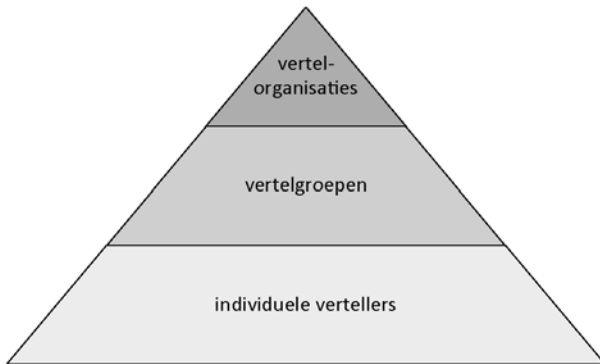
Mijn belangrijkste conclusie is dat vertellers zich hoofdzakelijk richten op het creëren van een vertelsituatie waarin alles klopt. Deze situatie noem ik de ‘geslaagde vertelgebeurtenis’. Ik zal hieronder de elementen daarvan beschrijven aan de hand van het vier-compartimentenmodel voor de etnografische bestudering van cultuurparticipatieve praktijken van Bisschop Boele (zie het inleidende artikel van dit themanummer). Daarbij richt ik me vooral op een *thick description* (compartiment 1) en een analyse van de waarde van de praktijk voor de participanten (compartiment 2). Maar eerst schets ik de context waarbinnen de onderzochte praktijk valt: de vertelscene. In verband met de privacy zijn in dit artikel de naam van de vertelgroep en de namen van de leden gefingeerd.

De Nederlandse vertelscene

Rondom het vertellen van verhalen is er in Nederland een heel landschap: de vertelscene (Woo, Rennie, & Poyntz, 2017). De basis daarvan vormen mensen die graag verhalen vertellen aan publiek. Veel van deze vertellers zijn lid van een vertelgroep of -kring, die in nagenoeg alle provincies te vinden zijn (zie voor een overzicht www.stichtingvertellen.nl/vertelkringen). Vaak maken vertellers en

vertelorganisaties onderscheid tussen professionele, semiprofessionele en amateurvertellers. De eersten verdienen geld met het vertellen en geven bijvoorbeeld workshops aan de tweeden en derden of aan beginnende vertellers.

Figuur 1. Nederlandse vertelscene

Naast individuele vertellers en vertelgroepen zijn er in Nederland verschillende organisaties voor het vertellen van verhalen (zie figuur 1), waarvan Stichting Vertellen de belangrijkste is (www.stichtingvertellen.nl). Deze stichting wil een koepelorganisatie zijn die vertellers, vertelgroepen en publiek bij elkaar brengt. Op haar website presenteren zich 176 individuele vertellers en 42 vertelgroepen (stand mei 2021). Dit geeft een indicatie van de omvang van de Nederlandse vertelscene, al zijn niet alle vertellers te vinden op de website en is de scene waarschijnlijk veel groter. Naast Stichting Vertellen zijn er organisaties die zich richten op diverse aspecten van het verhalen vertellen, zoals de Vertelacademie, het Storytelling Centre en StoryTrail.

Bij verschillende organisaties kunnen mensen terecht voor vertelcursussen en -opleidingen. De Vertelacademie (www.vertelacademie.nl) is een opleidingsinstituut met de slogan 'Vertellen kun je leren!' en biedt op verschillende niveaus opleidingen en cursussen aan, verzorgd door een groot aantal professionele vertellers, die daarnaast werken als coach, leraar of theatermaker. Het Storytelling Centre (www.storytelling-centre.nl) biedt trainingen aan voor bedrijven en organisaties in het sociale domein die verhalen willen inzetten voor 'persoonlijke groei en sociale impact'. StoryTrail (www.storytrail.nl) ten slotte, richt zich op trainingen voor het vertellen van verhalen binnen erfgoedopleidingen.

Om het verhalen vertellen in Nederland meer op de kaart te zetten hebben diverse vertelorganisaties de handen ineengeslagen. Het resultaat: in januari 2020 is de praktijk van het verhalen vertellen als immaterieel erfgoed bijgeschreven in de Inventaris van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN). De aanvraag werd gedaan door de Federatie Nederlandse Vertelorganisaties (www.vertelorganisaties.nl), bestaande uit Stichting Vertellen, Vertelacademie, Storytelling Centre, Theaterbureau Het Verteltheater, StoryTrail, Platform Levensverhalen, Mezrab en Productiehuis de Verhalenboot. De website van KIEN presenteert het vertellen als een activiteit met historische wortels en met maatschappelijke functies die in de moderne tijd in gedrang zijn gekomen (www.immaterieelerfgoed.nl). De revival van de vertelpraktijk in de laatste 25 jaar moet, stellen zij, ondersteund worden met een 'borgingsplan' (KIEN, z.d.). Theo Meder sprak soortgelijke woorden tijdens de viering van de bijschrijving in de inventaris immaterieel erfgoed in januari 2020:

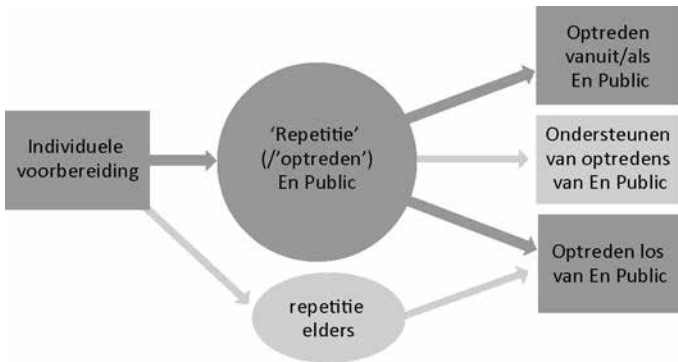
'De traditie van het vertellen heeft zich gehandhaafd tot de dag van vandaag. Nederlandse (volks)verhalen staan weliswaar vaak in een internationale traditie, maar ze onderscheiden zich door taal en couleur locale. Verhalen vertellen is een vorm van historisch en contemporain immaterieel erfgoed die gekoesterd, gedocumenteerd en bestudeerd dient te worden.' (Nieuw: Verhalen Vertellen, 2020)

De bijschrijving kan voor deze minder bekende vorm van cultuurparticipatie een formele erkenning zijn en ervoor zorgen dat meer mensen aan de praktijk deel willen nemen.

Vertelsituaties: vertellen bij vertelgroep En Public

Mijn onderzoek vond plaats bij een vertelgroep met tien leden tussen de zestig en negentig jaar oud. Het is een informele vereniging. De groep bestaat al ruim twintig jaar en een aantal leden is bijna net zo lang lid. Iedereen heeft eigen redenen om lid te zijn en heeft een andere vertelstijl en -kwaliteit. Daar is binnen de groep allemaal ruimte voor. Zeven leden hebben deelgenomen aan het onderzoek: Nellie, Andrea, Dorien, Karin, Geesje, Onno en Jacob (zoals gezegd zijn dit gefingeerde namen). Een half jaar lang ben ik als participierend observant bij alle maandelijkse groepsavonden aanwezig geweest en heb ik met alles meegedaan. Daarnaast woonde ik samen met de groep twee optredens en een vertelfestival bij.

Figuur 2. Stroomdiagram vertelsituaties En Public

De activiteiten van de leden vinden plaats in verschillende vertelsituaties: individueel en groepsgebonden. De belangrijkste groepsactiviteit is het organiseren en bezoeken van de maandelijkse avond waarop de leden elkaar verhalen vertellen. Daarnaast verzorgt de groep optredens voor publiek. De individuele activiteiten bestaan uit het voorbereiden van optredens en soms ook optredens los van de groep. Figuur 2 geeft de verschillende vertelsituaties weer, waarin te zien is dat er altijd wordt begonnen met een individuele voorbereiding en nagenoeg altijd een optreden het doel is. Hieronder zal ik de verschillende vertelactiviteiten kort beschrijven.

De maandelijkse avonden: repeteren en optreden

De avonden van En Public vinden elke maand op dezelfde dag en tijd plaats. Vanaf half acht is de inloop en kunnen mensen met een kopje koffie of thee bijkletsen. De sleutel van het gebouw rouleert onder de leden. Wie de sleutel heeft, zet de warme dranken klaar en zet in een hoek van het gehuurde grote verenigingsgebouw stoelen klaar in een halve cirkel. Om acht zegt er dan iemand: “Zullen we maar eens beginnen?” De leden nemen plaats in de halve cirkel, waar in het midden één stoel voor staat. De leiding van de avond wisselt per keer en vaak neemt degene die de leiding heeft, plaats op die ene stoel. Eerst zijn er algemene mededelingen, zoals een aankomend optreden en de hoogte van de contributie. Vervolgens inventariseert de leider wie iets wil vertellen die avond: “Wie heeft er een verhaal?” Vertellers die iets hebben voorbereid, steken hun hand omhoog en de leider noteert de namen. Dan gaat de avond echt van start. De eerste verteller mag plaatsnemen op de stoel in het midden en vertelt zijn of haar verhaal.

Vaak legt een verteller van tevoren uit waarom hij of zij het verhaal op dat moment vertelt. Meestal is dat als oefening (repetitie) voor een aanstaand optreden elders. De vertellers lichten ook geregeld toe waarom ze een

specifiek verhaal hebben gekozen, bijvoorbeeld omdat het bij het thema van een optreden past en ze het erg mooi, grappig of leuk vinden. Zo vertelde Dorien op een van de avonden een komisch verhaal over een mug die graag naar een naaktstrand wilde vanwege alle blote lichamen, en vertelde Onno een verhaal over een Viking genaamd Zwarte Rolf. Beide verhalen waren bestemd voor een aankomend optreden met als thema de noordelijke provincies. Soms wil een lid los van een optreden elders een verhaal delen, waardoor het vertellen op de maandelijkse avond zelf het optreden is. Twee leden treden nooit meer op buiten de maandelijkse avonden, voor hen is de groepsavond dus het moment om iets te delen. Jacob vertelt altijd non-fictieverhalen, zoals een verhaal over het leven van actrice Brigitte Bardot.

Na afloop van het verhaal volgt er altijd een applaus van de andere leden en soms feedback. Daarna mag de volgende verteller plaatsnemen. Rond negen uur is er een korte pauze, waarna er tot tien uur meer verhalen volgen. Tijdens de maandelijkse avonden passeren vele verhalen, meestal per lid maar één, van maximaal tien minuten. Elk lid krijgt dus in principe de kans een zelfgekozen verhaal te vertellen met zijn medeleden als publiek.

Optredens op een andere locatie

Een aantal keer per jaar krijgt En Public de vraag om op een bepaalde locatie een optreden met verhalen te verzorgen, bijvoorbeeld in musea en andere culturele instellingen, bij wandelingen of op festivals. De helft van de leden wordt ook individueel wel eens gevraagd voor een optreden of organiseert deze zelf. In de winter verzorgt de groep altijd een optreden in een lokaal museum, met een thema dat iets met die tijd van het jaar te maken heeft. In het jaar van mijn onderzoek mocht ik daar zelf ook als verteller aan deelnemen. Bij dit optreden verspreidden de vertellers zich in tweetallen door het hele museum en konden bezoekers van locatie naar locatie om overal verhalen te horen en tegelijkertijd de collectie van het museum te bezichtigen. Per verteller verzamelde zich steeds een klein groepje mensen, staand of zittend. Ook liepen veel museumbezoekers langs die in het voorbijgaan iets oppikten van het verhaal en dan soms bleven staan. Over het algemeen bleef het publiek dat echt voor een verhaal kwam, tot het eind aanwezig en applaudisseerde dan. Zelf merkte ik dat je tijdens het verteloptreden veel oogcontact maakt met mensen in het publiek en zo kan peilen of ze je verhaal volgen of waarderen, bijvoorbeeld doordat ze geconcentreerd kijken of (glim)lachen. Sommige mensen kwamen nadat het verhaal afgelopen was nog even naar mij of een andere verteller toe om te zeggen hoe leuk of mooi ze het vonden.

Ik stond samen met Onno op een locatie, waar het publiek zowel verhalen als harpspel kon beluisteren. Toen we na afloop napraatten bij warme chocolademelk, bleek iedereen het goed naar de zin te hebben gehad. De twee leden

die zelf niet meer optreden, gaan wel altijd mee naar dit vaste jaaroftreden en verrichten dan ondersteunende activiteiten. De opbrengst van deze optredens gaat altijd naar de verenigingskas, al zijn dit geen grote bedragen en worden soms alleen de reiskosten vergoed.

Ook bij andere optredens staan de vertellers vaak verspreid over een locatie opgesteld, zoals langs een wandelroute. Daarnaast zijn er ook optredens vanaf een podium in bijvoorbeeld een zaal of buitenlocatie, waarbij de vertellers na elkaar het podium opgaan om hun verhaal te vertellen. Zo nu en dan verzorgt de groep ook optredens waarbij meer vertellers samen één verhaal vertellen of verschillende verhalen met elkaar verweven worden. De kern van elk optreden blijft dat er een verteller is die een verhaal vertelt en dat er een publiek is dat daarnaar luistert.

Individuele voorbereiding

Voordat een verteloptreden kan plaatsvinden, moet een verteller een verhaal kiezen en instuderen. Het kiezen begint voor de leden van En Public meestal met rondkijken in de grote eigen collectie verhalenboeken. Van de legende over Koning Arthur, boeken van Roald Dahl tot sprookjes uit India, elke verteller heeft thuis wel een paar meter boeken staan. Als de boeken niet volstaan, besluiten sommige vertellers zelf een verhaal te schrijven of gebruiken ze verhalen van internet: de website www.beleven.org is een veelgebruikte bron. De persoonlijke voorkeur van de individuele verteller geeft de doorslag. De verteller kiest ook een bepaalde vertelstijl, ofwel een eigen stijl die hij of zij altijd gebruikt ofwel een stijl die goed past bij het type verhaal.

Vervolgens gaat de verteller met het verhaal aan de slag. Veel leden legden uit hoe ze het verhaal meermaals doorlezen, het hardop oefenen, overschrijven of er tekeningen bij maken. In dit proces spreken de meeste leden er ook over dat ze het verhaal 'eigen maken', waarmee ze bedoelen dat ze het verhaal niet letterlijk overnemen uit de bron. Soms kan dit ook niet vanwege de lengte van een verhaal, maar meestal betreft het aanpassingen die de verteller zelf mooier of beter vindt. Twee leden gebruiken ook (verkleed)kleding en attributen, en het selecteren of maken daarvan hoort ook bij het voorbereidende proces. Als het verhaal naar wens ingestudeerd is, is de verteller klaar voor een repetitie of optreden op de maandelijkse avond.

Zoals beschreven nemen de leden van En Public deel aan verschillende vertelsituaties, met de maandelijkse avond als de gemene deler. De vertellers gaan daar goed voorbereid met een zelfgekozen verhaal en vertelstijl naartoe. Deze avond fungeert voor sommigen als repetitie voor een optreden elders, voor anderen is dit het (enige) moment van optreden, met de andere leden als altijd aanwezig publiek. De meeste leden zien de optredens elders als de 'echte' optredens en werken hier naartoe via een repetitie tijdens de

maandelijkse avond of op een ander moment. Een enkel lid is bij deze optredens elders meer ondersteunend aanwezig. Voor allen is het vertellen van verhalen nooit alleen een individuele praktijk, want het vertellen voor publiek is essentieel. Dit publiek speelt dan ook een grote rol in de waarde die leden toekennen aan het vertellen van verhalen.

De waarde van het verhalen vertellen

Het deelnemen aan de vertelpraktijk en alle bijbehorende vertelsituaties doen de vertellers met een reden, het heeft voor hen een functie, een doel. Mijn onderzoek laat zien dat het belangrijkste doel het bereiken van de 'geslaagde vertelgebeurtenis' is. Dit is een situatie waarin alles op zijn plek valt en waarbinnen verschillende functies van de praktijk voor de vertellers samenkomen. Voor het analyseren van de verschillende functies van het verhalen vertellen heb ik het model van Bisschop Boele (2013) gebruikt (zie ook de inleiding van dit themanummer). Hierin staan drie functies centraal: bevestigen, verbinden en reguleren.

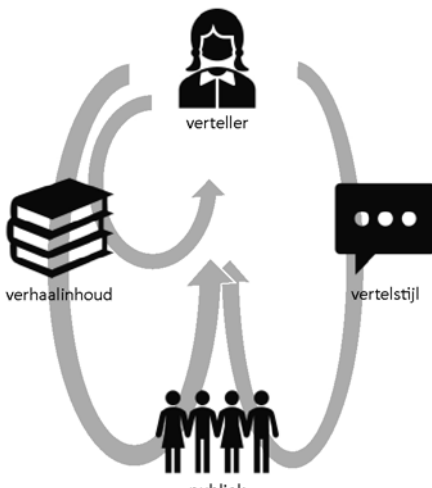
Bevestigen gaat over identiteit, over 'dit ben ik'. Het is het bevestigen van wie een persoon is door je aangesproken te voelen door verhalen (vertellen) en door een proces van kiezen en beoordelen (dit vind ik mooi/leuk/belangrijk en dit niet). Identiteit is hierbij niet statisch, maar in wording, (mede) door het deelnemen aan de vertelpraktijk. In het uiten van deze identiteit werkt iemand met een momentopname van een proces van identiteitsvorming en betekenisgeving (Barker, 2002). *Verbinden* gaat over 'hier hoor ik (niet) bij'. Het model maakt onderscheid tussen zes zaken waar iemand verbinding mee kan maken: anderen, het Mij, het hogere/het schone, het materiële, plaats en tijd. *Reguleren* gaat over 'ik gebruik het om...'; over het (soms bewust) doen van een activiteit omdat het je iets oplevert of je er iets mee bereikt, over het reguleren van het zelf en anderen. Binnen culturele praktijken zijn deze drie functies altijd met elkaar verbonden.

Mijn onderzoek naar het verhalen vertellen laat zien dat diverse van deze functies van belang zijn voor de deelnemers aan de vertelpraktijk, maar geen zoveel als het *bevestigen* van het zelf – via het verhaal en de vertelstijl. Het *verbinden* met de ander, specifiek het publiek, en het lichte *reguleren* van deze ander, zijn daarin altijd aanwezig. Deze combinatie vormt het kenmerkende doel van het vertellen van verhalen: 'de geslaagde vertelgebeurtenis'. Ook andere functies, zoals een relatie met tijd en plaats, spelen een rol, maar in veel mindere mate. Verder is er tussen vertellers veel variatie. Hieronder leg ik met interviewcitaten het belang van de bevestigende functie en de daaraan verbonden verbinding en regulering uit.

Bevestigen van de identiteit van de verteller

Voor de vertellers bij En Public is het bevestigen van wie ze zijn, van hun identiteit, de belangrijkste drijfveer om lid te zijn en de wereld in te gaan als verteller. Door het vertellen van verhalen ontwikkelt de verteller zich in wie hij of zij is, voorkeuren en smaken veranderen en de praktijk biedt de ruimte om dit steeds opnieuw te bevestigen. Uit de analyse van de bevestigende functie van het verhalen vertellen blijkt dat zowel verhaalinhoud als vertelstijl een rol spelen. Die bevestiging kan direct zijn (de verteller wordt zelf aangesproken door verhaalinhoud of vertelstijl), maar altijd speelt ook een meer indirecte vorm een rol: door het aanspreken van het publiek wordt de verteller zelf ook aangesproken. In andere woorden: het publiek is vanaf het begin al geïmpliceerd in het vertellen (zie figuur 3).

Figuur 3. De bevestigende functie van verhalen vertellen

Daarmee omvat de bevestiging van het zelf door het vertellen ook een verbinding met anderen (met name het publiek) en met de wil om effecten bij anderen te bewerkstelligen en soms ook om anderen te reguleren: vertellers willen het publiek bijvoorbeeld een mooie ervaring laten beleven of iets leren.

Het bevestigen van het zelf gebeurt hoofdzakelijk door een proces van zich aangesproken voelen door en het kiezen en beoordelen van verhalen en vertelstijlen. De geïnterviewde leden zijn duidelijk over wat hen wel (en niet) aanspreekt in het vertellen van verhalen:

'[N]ou, dat vind ik ook heel belangrijk hoor, dat ik de verhalen die ik doe, dat ik er zelf iets mee heb en dat ik die zelf met plezier breng.' (Geesje)

In deze uitspraak zitten twee elementen: je moet 'iets hebben' met de verhalen, dus de basis van kiezen is je aangesproken voelen door inhoud, stijl of genre van een verhaal; en je moet ze 'met plezier brengen'. Dat 'brengen' duidt erop dat naast de verhaalinhoud ook de vertelstijl belangrijk is, én dat je iets (een verhaal) 'ergens' naartoe brengt (naar een publiek). In het verhalen vertellen is de verbinding met anderen dus altijd geïmpliceerd. Verhalenvertellers raken ook niet uitsluitend geraakt door verhaalinhoud of vertelstijl, maar ook door de mogelijkheid anderen daarmee te bewegen. Deze dubbele vorm van 'aangesproken worden' wordt helder in de volgende uitspraak:

'Ja, dat is dus een... verhalen met een geheim, ja, maar ook iets onverwachts. Er moet bij mij altijd iets onverwachts, of een beetje een onverwachte wending komen in het verhaal. Ja. En dan dat het publiek ook helemaal verrast is, zo.' (Dorien)

Het zelf verrast worden én anderen verrassen gebeurt tegelijkertijd. Je aangesproken voelen heeft vanaf het begin al het karakter van anderen willen aanspreken. Wie zich verteller voelt, is gericht op verhaalinhoud en vertelstijl vanuit zichzelf én het publiek.

Het kiezen van een verhaal behelst dikwijls ook het aanpassen van het verhaal aan de wensen van de verteller. Dit is het eerder genoemde 'eigen maken' van het verhaal. Altijd hebben beslissingen ook te maken met wat de verteller positief beoordeelt in een verhaal. Het kiezen, beoordelen en aanpassen van een verhaal is daardoor zeer bevestigend voor wie iemand is: de verteller kiest wat bij hem of haar past. Zo kiest Onno voor een verhaal dat hem inhoudelijk aanspreekt, maar ook past bij zijn vertelstijl:

'[Het verhaal] van Peter Pluche. Die mol. Dat vond ik een erg... erg leuk verhaal, dus dat.... ja, daar kun je toch een beetje het mysterieuze gewoon in kwijt, ja, toen ik het verhaal las, vond ik het, vond ik het een mooi verhaal en die heb ik al een heel stukje, naar... zeg maar naar mijn hand gezet, maar ik kan hem eigenlijk makkelijk vertellen met emotie en ik kan hem dus makkelijk nog steeds dramatisch vertellen.' (Onno)

Dit verhaal over een mollenfamilie lijkt een favoriet te zijn van Onno. Hij voelt zich aangesproken op verschillende manieren: de inhoud kwalificeert hij als 'leuk', 'mysterieus en 'mooi' en de vertelstijl als 'met emotie' en 'dramatisch'.

De bevestigende functie van het verteller zijn ligt dus niet alleen direct besloten in zich direct aangesproken voelen door verhaalinhoud en vertelstijl, maar ook indirect door de manier waarop die inhoud en stijl via het publiek de verteller bevestigen. Het citaat van Onno hierboven maakt al duidelijk hoe prettig vertellers het vinden om hun eigen manier van vertellen te kunnen gebruiken. Een positief oordeel van anderen, van het publiek, kan dan ook veelbetekenend zijn voor een verteller:

‘Dus je contact met je publiek. En dat vind ik juist het leuke, de reacties van de mensen op wat je vertelt, hoe ze reageren, dat vind ik erg leuk. Dat geeft je ook voldoening. Dan denk je: ja ik doe het goed. Ja, want ik krijg wel vaak dat mensen zeggen: u zet een bos neer en ik zie het bos. En ik zeg: ja, ik probeer dat altijd te doen, om te schilderen met woorden.’ (Nellie)

Nellie doet haar best om op een bepaalde manier – ‘schilderen met woorden’ – te vertellen. Positieve reacties van het publiek hierop betekenen veel voor haar en bevestigen haar in deze stijl van vertellen. Door deze stijl ‘vindt’ ze haar publiek. De meeste vertellers noemen dit; het geeft hun meer vertrouwen in hun kunde als verteller:

‘[Als] ik dan hè regelmatig toch wel van publiek feedback krijg van oh, maar dit was wel heel mooi, dan denk ik nou oké, dan zal ik het toch wel goed doen, blijkbaar.’ (Karin)

De positieve feedback van het publiek zorgt ervoor dat Karin zich extra bevestigd voelt binnen de praktijk van het verhalen vertellen. Daarnaast zie je ook hier de altijd aanwezige en essentiële verbinding met het publiek.

Verbinden met het publiek

Het publiek maakt integraal onderdeel uit van de identiteit van de verhalenverteller. Dit bestaat bij En Public uit het algemene publiek bij echte optredens, andere vertellers bij vertelevenementen en de medeleden van de vertelgroep tijdens de maandelijkse avonden. Vooral optredens voor algemeen publiek ervaren de vertellers als erg plezierig. Voor veel leden van En Public is het oefenen voor ‘echte’ optredens dan ook de voornaamste reden om lid te zijn van een vertelgroep. De vertellers verbinden zich tijdens een optreden vooral met het publiek vanuit de wil om ze iets te brengen (effecten bewerkstelligen, reguleren): door ze aan het lachen te maken, te laten genieten, iets moois te laten horen en zien en iets te leren. Dorien vindt het bijvoorbeeld leuk om het publiek te vermaken met een verhaal waar een verrassende wending inzigt:

‘[Ik vertelde een] kerstverhaal [bij een jaarlijks winteroptreden] vanuit een verstandelijk beperkte, die moest portier spelen bij de herberg in Bethlehem... dus hij moest Josef en Maria wegsturen in het spel. (...) Dus

hij moest drie keer zeggen, nee, nee, er is geen plek in de herberg, zo. En dan zag hij ze zo weglopen, helemaal krom en moe en Maria helemaal doodmoe en hartstikke zwanger. En toen riep hij: 'Josef, Maria, jullie mogen wel in mijn bed slapen!' (...) En het hele kerstspel was daardoor ineens anders. Dus dat vonden mensen toen ook erg leuk. Nou, en dit jaar zat er ook weer een verrassende wending in... Maar dat vind ik dus leuk.' (Dorien)

Dit verhaal met een verrassende wending wilde Dorien dus graag delen met haar publiek. De waardering van het publiek en dat ze kon zien dat het zich vermaakte, maakte een verbinding mogelijk. Dorien vertelde tijdens het interview lachend dit verhaal en vertelde dat het publiek ook erg moest lachen. Applaus en lachen zijn manieren waarop vertellers een zichtbaar positief oordeel ontvangen, iets wat voor de verteller zelfbevestigend werkt, zoals we eerder al zagen. Ook Geesje benoemt dit:

'[I]k vind het heerlijk om naar enthousiaste, lachende mensen te kijken, want ik vind het altijd heel leuk als ze om mij lachen, dus dan focus ik me ook wel een beetje op punten in het publiek waar ik het gevoel heb van: ha!' (Geesje)

Reguleren van het publiek

In de 'geslaagde vertelgebeurtenis' vindt ook een lichte vorm van regulering plaats. Binnen de praktijk van verhalen vertellen spelen verschillende vormen van reguleren van zelf en anderen een rol, maar die van het publiek is de voornaamste. In deze situatie voelt de verteller zich bevestigd door de keuze van een eigen verhaal en vertelstijl die hij of zij deelt met het publiek, waarmee een verbinding ontstaat. Deze band ontstaat doordat de verteller het publiek iets laat beleven. De verteller creëert dus een effect en dat noem ik een lichte vorm van regulering. Soms sturen vertellers ook aan op het overbrengen van een boodschap, de 'moraal van een verhaal', of willen ze het publiek iets leren. Ook dit noem ik licht reguleren, omdat de vertellers in de door mij onderzochte praktijk eigenlijk nooit het veranderen van gedrag en gedachten van anderen voor ogen hadden. Hierin verschilt het verhalen vertellen als praktijk van spoken word, waarin reguleren een belangrijker doel is en artiesten vaak meer politieke onderwerpen behandelen (zie het artikel van Anne Braakman elders in dit themanummer).

Een goed voorbeeld van de effecten van verhalen vertellen is de vrolijke stemming die een optreden voor een enthousiast publiek oplevert voor verteller en publiek. De verteller voelt zich goed over zichzelf en krijgt bevestiging; die kan hij of zij weer bewust inzetten voor regulatie. Daarnaast is er een als prettig ervaren verbinding met het publiek, zoals blijkt uit het volgende citaat:

‘Ik merk dat ik zelf heel graag mensen vermaak met humor. Dus dat ik het leuk vind om ze aan het lachen te krijgen, bij wat ik doe. Dus ja, dan is het eigenlijk helemaal niet zo’n hoog doel, want het is voor de leuk.’ (Geesje)

Geesje ontleent dus plezier aan het vermaken van haar publiek. De verteller geniet van het vertellen van een verhaal en het publiek geniet van het luisteren ernaar. Overigens hoeft het vermaak niet uitsluitend te berusten op positieve of grappige verhalen, maar kan het ook bestaan uit het teweegbrengen van een ander effect, zoals schrik, verontwaardiging of zelfs angst. Zoals bij een verhaal dat Andrea graag vertelt:

‘Nou, en dan vind ik dat leuk, dat die mensen echt helemaal, o! Helemaal verschrikt kijken, van: wat is dit een erg verhaal.’ (Andrea)

Bij het vertellen van verhalen is het licht reguleren van het publiek verbonden aan zelfbevestiging. Het bereiken van effect bij het publiek helpt in de verbinding met het publiek en zorgt indirect voor de bevestiging van de identiteit van de verteller.

Conclusie

In dit artikel heb ik een schets gegeven van de door mij onderzochte cultuurparticipatieve praktijk, het vertellen van verhalen als lid van een vertelgroep. De hoofdvraag van mijn onderzoek luidde: Wat is de waarde van het verhalen vertellen voor de beoefenaars van het verhalen vertellen in een vertelgroep?

Zoals ik heb laten zien, is het verhalen vertellen een praktijk waarbinnen de ‘geslaagde vertelgebeurtenis’ het hoogste doel is. Een verteller heeft een geschikt en aansprekend verhaal gekozen en zich eigengemaakt en kan dat vertellen in de vertelstijl die bij hem of haar past. De verteller vertelt het vervolgens aan publiek, het liefst tijdens een ‘echt’ optreden buiten de maandelijkse avond van de vertelgroep. Tijdens het optreden verbindt de verteller zich met het publiek en is hij of zij zich bewust van het positieve effect van het verhaal op de luisteraars. Dan volgt er een applaus en na het optreden misschien een aantal complimenten. Met deze onderdelen is die vertelgebeurtenis helemaal geslaagd.

Binnen deze gebeurtenis is het bevestigen van de identiteit van de verteller als verteller, de belangrijkste functie. Het creëren van een verbinding met het publiek, door het bereiken van (positieve) effecten met een verhaal en vertelstijl, door mij lichte regulering genoemd, draagt hieraan bij.

Met dit artikel heb ik een inkijk willen geven in een scene en cultuurparticipatieve praktijk die voor velen onbekend is. Mijn onderzoek was beperkt qua omvang en looptijd, kleiner dan een praktijk als deze vraagt. Dit artikel en het grotere onderzoeksverslag vormen daarom een beginpunt voor verder onderzoek naar de praktijk van het verhalen vertellen in Nederland en daarbuiten. Twee belangrijke relaties om verder te onderzoeken zijn die tussen verteller en publiek en tussen verteller en grotere vertelscene. De relatie tussen publiek en verteller is belangrijk voor een geslaagde vertelgebeurtenis en zou baat hebben bij onderzoek naar de ervaring van mensen uit het publiek. Ook de relatie en verhouding tussen scene en individuele verteller en de vertelgroep is een zeer relevant onderzoeksonderwerp dat nadere aandacht verdient. Hierbij gaat het ook over de relatie tussen het dominante discours over verhalen vertellen en vertelgroepen en individuele vertellers. Deze thema's geven een verdere inkijk in de praktijk van het verhalen vertellen en de betekenis voor de participanten, en kunnen eventuele verdere beleidsvorming informeren juist vanuit die betekenis.

Tekla Slangen is onderzoeker bij de Onderzoeksgroep Kunst-educatie aan de Hanzehogeschool Groningen en doet onderzoek naar (populaire) cultuur, kunst en erfgoed. Daarnaast is ze educatief medewerker bij de Stichting Oude Groninger Kerken.
t.r.slangen@hotmail.com

Literatuur

Barker, C. (2002). *Making sense of cultural studies: Central problems and critical debates*. Sage.

Bisschop Boele, E. (2013). *Musicking in Groningen: Towards a grounded theory of the uses and functions of music in a modern Western society*. Proefschrift Georg-August-Universität Göttingen.

Gottschall, J. (2012). *The storytelling animal: How stories make us human*. Houghton Mifflin Harcourt.

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. (z.d.). *Verhalen vertellen*. www.immaterieelerfgoed.nl/nl/page/2234/verhalen-vertellen, geraadpleegd op 31 mei 2021.

Meder, T. (2016). *De staart van de pauw: Onderzoek naar variatie en continuïteit in betekenis, vorm en functie van het volksverhaal*. Oratie Rijksuniversiteit Groningen.

Nieuw: verhalen vertellen. (2020, 19 januari). *Culemborgse Courant*.

Sobol, J. D. (1999). *The storytellers' journey: an American revival*. University of Illinois Press.

Sobol, J. D. (2008). Contemporary storytelling: Revived traditional art and protean social agent. *Storytelling, Self, Society*, 4(2), 122-133.

Sobol, J. D. (2010) Oracy in the new millennium: Storytelling revival in America and Bhutan. *Storytelling, Self, Society*, 6(1), 66-76.

Slangen, T., & Bisschop Boele, E. (te verschijnen). *Schilderen met woorden: Op zoek naar de betekenis van verhalen vertellen voor de beoefenaars* [voorlopige titel]. Erasmus Universiteit Rotterdam/Hanzehogeschool Groningen.

Woo, B., Rennie, J., & Poyntz, S. R. (2017). *Scene thinking: Cultural studies from the scenes perspective*. Routledge.